

Відгук

офіційного опонента,

доктора філологічних наук, професора Турган Ольги Дмитрівни

на дисертацію Бокшань Галини Іванівни

«Неоміфологізм у художній прозі Галини Пагутяк»,

подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних

наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література

у спеціалізовану вчену раду Д 26.133.03

в Київському університеті імені Бориса Грінченка

Міфопоетичні студії в літературознавстві ХХ – ХХІ ст. стали одним із потужних і перспективних напрямів дослідження, в основі якого лежить інтерпретація способів художньої реалізації міфу як універсальної чуттєвої дійсності, структурованої за людським світосприйняттям, у різних видах мистецтва й літературі зокрема. На межі ХІХ – ХХ ст. виникає напрям неоміфологізму, характерний для творчості модерністів, які створювали авторські міфи на інтертекстуальній основі, використовували й переосмислювали традиційні сюжети, мотиви й образи, моделювали особливу дійсність, що набувала універсального значення. Цей напрям розвивався в літературах різних народів і став предметом досліджень у галузі гуманітаристики.

Дисертація Бокшань Г.І. присвячена аналізу неоміфологічної парадигми у творчості Г. Пагутяк, української письменниці ХХ – ХХІ ст., чия художня спадщина характеризується міфологізмом, містицизмом, філософічністю, увагою до фантастично-легендарних і казкових мотивів та прийомів у поєднанні з гротеском. Дослідниця запропонувала розглянути творчий доробок нашої сучасниці в системі літературного неоміфологізму як напряму. Важливим чинником актуальності й наукової вагомості дисертації є те, що вона віднаходить нові значимі аспекти й нові горизонти у з'ясуванні світоглядно-творчої специфіки її епічного доробку різного генологічного спрямування.

Бокшань Г.І., виходячи з поставленої мети й завдань, дослідила особливості художнього моделювання специфічної картини світу у творчості Г.Пагутяк, своєрідність її міфомислення в контексті неоміфологічного напрямку в українській і зарубіжній літературах на рівні характеристики жанрово-тематичного й стильового діапазонів її прози, переосмислення міфологічних інтертекстів, взаємозв'язку реміфологізації, деміфологізації та авторського міфу.

Це дослідження ґрунтується на системному структурно-семантичному принципі аналізу художнього тексту, відповідному до структурно-семіотичної виразності форми і змісту твору та світоглядної означеності художнього мислення Г.Пагутяк-прозаїка. Передумовою системності й багатоаспектності дослідження є також поєднання синхронічного аналізу, спрямованого на виокремлення типологічних рис прози української письменниці й діахронічного аспекту розгляду процесів історичного розвитку художніх явищ.

Цілісне бачення означеної проблеми дало змогу дисертантці проаналізувати її на різних рівнях, а саме: конкретизації поняття неміфологізму як напрямку в сучасному літературознавстві; визначення домінантних рис художнього мислення Г.Пагутяк, їх символічного значення в системі міфопоетичної свідомості українців і характеру творчого переосмислення у творах письменниці; розкриття особливостей художнього моделювання персоносфери та хронотопічної маркованості образів-персонажів; виявлення поетологічної специфіки творів письменниці в контексті досліджуваної проблеми.

Використовуючи напрацювання філософів, культурологів, теоретиків та істориків літератури, Бокшань Г.І. систематизує й узагальнює концептуальні положення розуміння неоміфологізму як художнього явища, літературного твору як знаку, коду, як замкненої органічної цілості й динамічної функціональної структури в системі літератури й культури в цілому, й переконливо застосовує їх при дослідженні творчості Г.Пагутяк, поєднуючи різні методологічні стратегії – герменевтичну, міфопоетичну,

рецептивної естетики, залучаючи біографічний, порівняльно-історичний, типологічний, власне філологічний, психоаналітичний методи дослідження.

Водночас зауважу, що теоретичному питанню явища неоміфологізму варто було приділити більше уваги, залучивши матеріали не лише «Літературознавчої енциклопедії», а й праці таких літературознавців, як Ю.Лотман, В.Топоров, З.Мінц, С.Аверінцев та ін.

Мета й завдання, які авторка дисертації поставила перед собою, зумовили структурування роботи, що відповідає її задумові. Вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків, бібліографії.

У першому розділі «Неоміфологічна парадигма художнього світу Г.Пагутяк» з двома підрозділами на матеріалі творів «Зачаровані музиканти», «Господар», «Магнат», а також творів А.Мердок, Дж. Фаулза простежуються типологічні ознаки міфотворчості письменників, оригінальність їх авторських міфів. Переконливим є узагальнення дисертантки, що у «Зачарованих музикантах» Г.Пагутяк і «Єдинорозі» А.Мердок «алюзійно-ремінісцентні зв'язки з кельтською міфологією оприявнюються на рівні портретних характеристик персонажів (маркери фейрі – руде волосся й одяг зеленого кольору, у розгортанні мотивів спокуси, у репрезентаціях топосу Чарівної Землі (Країна за Дунаєм і замок Гейз), що засвідчує наявність типологічних збігів у цих романах. Окрім того, схожість помітна й у домінуванні в обох творах атмосфери фатальної таємниці, кореляції трагічного модусу з топосом болота, зображенні загадкових паралельних світів із відмінними темпоральними ознаками...» (с.14).

Досліджуючи твори Г.Пагутяк, Бокшань Г.І., щоб підкреслити специфіку її міфіопоетики, вдається до показу типологічних «сходжень» у творах письменниці з творами її сучасників (В. Шевчук, Ю. Винничук, М. Матіос, Т. Прохасько, Г. Вдовиченко, В. Вовк, Е. Андієвська) на рівнях переосмислення міфологем лісу, дзеркала, і візуалізації космогонічного міфу, наголошує на подібності й своєрідності міфологізму в кожного з письменників. Деколи, правда, втрачається певна логіка викладу, бо на перший план виступають твори тих письменників, з якими порівнюється

творчість Г. Пагутяк. Дослідниця аналізує такі ознаки авторського міфу, як творення темпоральних світів, звернення до інтерпретації архетипних сюжетів, мотивів (блудного сина), образів, міфологем (дороги, мандрів, дому, саду, слова, книги, бібліотеки) тощо, використання міфологічної символіки різного типу, гра з іншими культурними пластами.

У другому підрозділі I розділу звернуто увагу на жанрово-тематичну й стильову своєрідність творів письменниці. На думку дослідниці, органічність виявлення творчої індивідуальності Г. Пагутяк реалізується у жанрових формах історико-міфологічного, готичного романів, фентезі, антиутопії, міфологічно-історичної та філософсько-фантастичної повісті, жанрах малої прози. Позитивним є те, що категорія жанру співвідноситься з літературним напрямом, із авторським його визначенням.

У другому розділі «Неоміфологізм у малій та середньоформатній прозі Галини Пагутяк (із трьома підрозділами) проаналізовано міфологічні мотиви у прозі малих та середніх епічних жанрів. Авторка ґрунтовно досліджує образно-тематичні й мотивні джерела оповідань та повістей письменниці, апелюючи до особливостей відтворених у них міфопохідних образів-концептів, часопросторової архетипної топіки, експлікації і /або імплікації біблійних, античних, орієнтальних міфів, давніх легенд, народних казок. Досягненням дослідниці став розгляд широко вживаних письменницею міфологічно маркованих моделей циклічного часу та міфологізованих моделей дому, села, міста, річки тощо. Означуючи особливості індивідуального міфологізму Г.Пагутяк, застосовуючи теоретико-понятійні й інтерпретаційні принципи міфокритики, герменевтичного потрактування імагології художнього твору й рецептивний метод «уважного читання», Бокшань Г.І. аналізує міфопоетичні сенси, виявлені в індивідуальній художній картині світу, місце міфів, міфологем, міфем у структурі її творів. Дисертантка переконливо визначає в повістях та студійованих оповіданнях неоміфологічні риси: прийоми декосмізації, створення «міжтекстової напруги», отожднення реального й уявлюваного світів, культурного героя та трикстера, поєднання духовно-автобіографічного й філософсько-

міфологічного інтертекстів. Виникає питання, чому «маленькі романи» розглядаються в другому, а не в третьому розділі; чому підрозділ 2.3 «Орієнтальний міфосвіт у збірці «Мій Близький і Далекий Схід» міститься не в III розділі, де розглядаються міфосвіти письменниці?

Важливим із погляду поглибленого вивчення авторської міфосистеми в романах Г.Пагутяк є третій розділ дисертації «Міфосвіти романів Галини Пагутяк». Прочитуючи твори через сюжетні побудови, своєрідність образів, наративні структури, види конфлікту, форми поведінки персонажів із їхнім речовим і онтологічним світом, вибудовування своєрідних топосів (Притулку, Королівства, Урожа), використання й переосмислення міфології різноманітного походження, дисертантка приходить до слушних узагальнень щодо вибудовування космогонічного неоміфу письменниці («Писар Східних воріт Притулку», «Писар Західних воріт Притулку»), його антропоцентричного характеру, створення авторської демонології за традиційними міфологічними схемами, моделювання неоміфу за схемою біографії-індивідуалізації («Слуга з Добромиля», «Магнат»), структурування художнього світу засобами архаїчних опозицій, створення інтертекстів, ресемантизації космогонічних та есхатологічних міфів тощо («Урізька готика», «Захід сонця в Урожі», «Зачаровані музиканти») (с.192-193).

Бокшань Г.І. уводять творчість Г.Пагутяк у широкий філософський, культурно-історичний та літературний контексти. Простежуються художньо-світоглядні пошуки письменниці на тлі її попередників і сучасників, що дало змогу виявити оригінальність і специфічність міфологічних вимірів семіотики творів авторки. Позитивним у дисертації є діалог і дискусія дослідниці з іншими науковцями, обґрунтування своєї позиції й поглядів на ту чи іншу проблему. Дослідженню Бокшань Г.І. властивий чіткий науковий стиль. Авторка дисертації продемонструвала належну теоретичну обізнаність із проблем літературознавства, гуманітаристики, власні рефлексії вона увиразнює й підсилює широким інтелектуальним контекстом.

У висновках до розділів та до всієї роботи посутньо підсумований дослідницький досвід дисертантки у з'ясуванні художніх параметрів

неоміфологізму Г.Пагутяк. Простежується глибоке володіння матеріалом, опанування науково-термінологічним апаратом. Бокшань Г.І збагатила науковий простір цікавою працею, яка спонукає до дискусії, роздумів, накреслює наступні шляхи поглиблення, уважного відчитування, герменевтичного тлумачення, семіотичного декодування різнопланової й багатогранної міфопоетичної образності Г.Пагутяк та інших письменників.

При позитивній оцінці дисертації Бокшань Г.І., крім поставлених запитань і окремих побажань, хочу висловити ще деякі зауваження:

1. Думається, що дослідження було б концептуальнішим, коли б композиція його була побудована не за окремими творами, а за проблемами. Це призвело до одноманітності назв розділів, повторів при аналізі основних міфологем (лісу, саду, дзеркала, дому та ін.) у творах письменниці, які стали об'єктом вивчення.

2. Окремі твердження мають декларативний характер, вони потребують глибокого обґрунтування й доказовості, зокрема, бажано було б детальніше прокоментувати жанрову специфіку творів «Гірчичне зерно», «Господар», враховуючи як авторські контамінації, так і поєднання різних генологічних складників. Варто було б чіткіше обґрунтувати заявлені твердження про «магічний реалізм», «неомодернізм» творчості письменниці.

3. У підрозділі 1.2 «Жанрово-тематичний діапазон і стильові домінанти художньої прози письменниці» належно не акцентовано на стильових домінантах творів письменниці.

4. Зустрічаються певні термінологічні неточності, не завжди належно відтворено вміст ключових дефініцій (образ, міфологема, концепт, категорія (запаху?) тощо.

Матеріали дисертації, її теоретичні узагальнення й окремі положення знайдуть застосування при вивченні історії української літератури в навчальних закладах різного рівня, написанні підручників і посібників для вищої та середньої школи, на спецкурсах та спецсемінарах для студентів факультетів гуманітарного спрямування.

Результати дослідження були належно апробовані на 20 наукових конференціях, читаннях міжнародного й всеукраїнського рівнів, відображені у 26 друкованих працях, 13 із них – у фахових виданнях, 1 – у виданні, що входить до Міжнародної наукометричної бази Index Copernicus, 1 – у зарубіжному науковому виданні. Автореферат і публікації повністю відбивають зміст дисертації.

Дисертація «Неоміфологізм у художній прозі Галини Пагутяк» виконана на належному фаховому рівні, вона є завершеним самостійним новаторським дослідженням на актуальну тему. Дисертація, автореферат і публікації відповідають вимогам п.п. 9-10, 12-13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., а отже, їх авторка Бокшань Галина Іванівна заслуговує на надання їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література.

Офіційний опонент
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри культурології
та українознавства
Запорізького державного
медичного університету

Вчений секретар

О.Д. Турган

